

A filozófiai problémák tipológiája

Filozófiai válaszok

András Ferenc

2019. január

Kibővítettem a korábbi 43-as posztomat a filozófiai problémák tipológiájával kapcsolatban.

Posztjaim alcímében szerepel három fajta kitétel. Ezeket az alábbi értelemben használom a posztban tárgyalt kérdés jellemzésére – többé-kevésbé következetesen:

Filozófiai válaszok A tárgyban kérdésre konkluzív válasz adható.

Filozófiai dilemmák A tárgyban kérdés világosan megfogalmazható, de nem tudunk (jelenleg) választani az alternatív válaszok között.

Filozófiai talányok A tárgyban kérdésnek a megfogalmazása homályos, csak részben diszkusszálható, jelentős részben metaforák, utalások érzékeltetik a problémát és annak holdudvarát.

Ez nem jelenti azt, hogy a filozófusok többségének ez a véleménye, nem jelenti azt, hogy a többség is így látja ezeket a problémákat. Ez az én véleményem. Ellenkezőleg, én azt tartom különösnek, hogy bizonyos filozófiai kérdésekkel kapcsolatban továbbra is sehova nem vezető, gyakran értelmetlen vita folyik.

A filozófiai problémák természetére vonatkozó álláspont maga is filozófiai álláspont, amely vitatható, megkérdőjelezhető. Így a jelen sorok által kifejtett álláspont olyan gondolatmenet, melynek igazsága részben önmagától is függ. Amiből az következik, hogy maga ez a tipológia is önmagára vonatkozik. Ez kétségtelenül tipikus jele a szemantikai paradoxon fölbukkanásának.

A paradoxon feloldásának azonban lehetséges útja, hogy a jelen tipológiát határozottan *filozófiai válasz*-nak tekintem. Épp úgy mint az iménti esetben, fontos annak a fölismerése is, hogy a filozófia belső természeténél fogva paradox vállalkozás. Miért?

A filozófia – ami alatt most elvont, elméleti filozófia értendő, és nem az un. könnyebben érthető, gyakorlati filozófia – racionális válaszokat keres alapvető, nagyon általános, nagyrészt világnézeti, vagy ahhoz közvetve kapcsolódó kérdésekre, melyek többnyire érzelmileg is erősen motiváltak. Ezek a kérdések gyakran gondolkozásunk, világlátásunk, fogalmi sémánk alapjait érintik. A filozófiában nincsenek tabuk, mindenre rákérdezzünk. Még a racionális gondolkodás természetére is, a logika, a helyes érvelés alapjaira is rákérdezzünk – kérdés, hogy milyen alapon? (Milyen játékot játszunk, ha nem egyezünk meg a játékszabályokban?) Ebből azonban az is következik, hogy a filozófiában nincsen szilárd pont. A filozófia nem vallás, a filozófia oda tart, ahonnan a vallások elindulnak. Ám, még ha ki is jelölnék valamilyen szilárd pontot, biztos alapot, még akkor is számos filozófiai probléma olyan, hogy a problémára adott válasz magára a problémára, vagy a probléma és a válasz megfogalmazójára is vonatkozik, és ez az önreferencia (önmagára való vonatkozás) az igazságértékkel kapcsolatos – különben nem lenne szükségszerűen paradox jellegű. Így viszont a filozófia alapkérdései a létezésről és a megismerésről elkerülhetetlenül (legalább részben) szemantikai paradox jellegűek, és megoldhatatlan problémát jelentenek. Ezért javasoltam az oksággal, az emberi szabadsággal vagy az elme materialista elméletével kapcsolatban azt, hogy az ezzel kapcsolatos filozófiai álláspont, sőt az ezzel kapcsolatos filozofálás – mint időbeli esemény – „kívülről” történjen, hogy kitörjünk az ördögi körből, elkerüljük az igazságértékkel kapcsolatos körbeforgást.

Mindebből nem következik, hogy a filozófiában nem lehetségesek végső válaszok, örök igazságok, mint a matematikában. Az hogy a filozófusok több ezer év után sem jutottak egyetértésre, rossz érv, mert történeti érv, aminek legfeljebb valószínűségi értéke van, bizonyító ereje nincs. Az alapvető filozófiai problémák megoldhatatlanságára vonatkozó egyedüli racionális, nem historista érv csak olyan lehet, mint amire fentebb utaltam. Azonban nyilvánvaló, hogy egy olyan nézet, miszerint semelyik filozófiai nézet nem bizonyos, azaz minden filozófiai nézet kétséges, mivel maga is filozófiai nézet, önmagát cáfoló, paradox gondolat, következésképpen elvetendő – feltéve, hogy nem vagyunk dialektisták (dialetheism).

Hazai filozófiai körökben népszerű a relativizmus, népszerű a historizmus, népszerű az az álláspont, hogy a filozófiai nem ad, és nem is adhat végleges válaszokat. (Heller Ágnes anno még a tudomány-áltudomány megkülönböztetést is elutasította.) Ez azonban ideológia, korszellem, és a matematikai és természettudományos megismerés félremagyarázásán alapul. Nem hiszem hogy Arisztotelész, Aquinói Szent Tamás, Kant vagy akár Quine örvendezve elfogadna egy ilyen metafizikai álláspontot. De bárhogy is van, én elutasítom, hibásnak, sőt károsnak tartok. A filozófiában vannak végső válaszok. Ezek részben trivialitások, részben annak a belátása, hogy némely filozófiai kérdés valójában értelmetlenség. De ezek a válaszok mégis hasznosak, értékesek, és semmiképp nem értékmentesek.

A probléma neve vagy leírása	Száma: $V \times J \times L$	V : Világos a probléma megfogalmazása, vagy csak homályos érzés, netán halandzsza? (0=nem érthető a kérdés 1=a kérdés világos)	J : Van a józan észnek válasza a kérdésre? Egyáltalán adható a kérdésre a józan észnek megfelelő válasz? (3=nem 5=Józan észnek megfelelő válasz lehetséges)	L : Logikus? Adható a kérésre (problémára) logikailag korrekt, legalább ellentmondás mentes válasz? (7=nem 11=igen)
Mozgás	55	1	5	11
Változás	55	1	5	11
Thészeusz hajója	33	1	3	11
Hány dolog van a szobában?	35	1	5	7
Miért van annyi létező és nem sokkal inkább semmi?	21	1	3	7
Mitől jó egy emberi cselekedet?	...	1	?	11
Léteznek-e számok?	33	1	3	11
Van-e Isten?	...	1	?	?
...	...	...	...	...
Van-e tipológiája a filozófiai kérdéseknek?	55	1	5	11

Hogy manapság mi számít filozófiai problémának, arra közvetett, felsoroláson alapuló, de jól érthető válasz található az alábbi könyvben: Michael Bruce and Steven Barbone: Just the arguments – 100 of the Most Important Arguments in Western Philosophy (2011) Wiley-Blackwell.

Innen letölthető: <http://ferenc.andrasek.hu/blog/pdf/fil-prob-tipologiaja.pdf>